VieKas LIFE -hanke

Luonnonsuojeluliiton ja Marttojen Viekas-koulutus la 12.4.2019

Markus Seppälä
Suomen luonnonsuojeluliitto

VieKas LIFE / Finvasive LIFE perustiedot

”Awareness building, surveying and controlling invasive alien species (IAS) in Finland -LIFE+” (Finvasive LIFE)

- Hanke on Suomen suurin ja kattavin vieraslajien kartoitukseen, torjuntaan ja tietouden levittämiseen keskittyvä hanke
- Keskittyy haitallisiin vieras**kasveihin**, mutta viestii kaikista eliöryhmistä
- Koordinaattorina Suomen luonnonsuojeluliitto
- Kokonaisbudjetti 2,47 miljoonaa €, josta 60% EU-rahoitusta
- Hankkeen kesto 5,5 vuotta (2018-2023)

Kuva: Jouko Rikkinen, CC BY NC 4.0.

VieKas LIFE – tavoitteet ja keinot

- Vähentää tiedotuksen, koulutuksen ja kansalaistiedetoiminnan avulla haitallisten vieraslajien leviämistä Suomessa.
- Kasvattaa tietoisuutta haitallisista vieraslajeista ja niiden merkityksestä sekä lajeihin liittyvästä lainsäädännöstä.
- Kehittää kuntien käyttöön toimintamalli ja ohjeistus vieraslajien hallintaan yhdessä kuntien, kansalaisjärjestöjen, asukkaiden ja yritysten kanssa.
- Kehittää torjunta-aine glyfosaatille ympäristöystävällinen vaihtoehto sekä jakaa tietoa torjunta-aineille vaihtoehtoisista torjuntamenetelmistä.
- Vähentää merkittävästi EU-lajeihin kuuluvien haitallisten vieraslajien kasvustojen määrää (jättiputket ja jättipalsami) tai hävittää Suomesta kokonaan (keltamajankaali).

VieKas LIFE hankekumppanit

- **Luonnontieteellinen keskusmuseo LUOMUS** rakentaa kansalaistoimintaan keskittyvän hankesivun ja kännykässä toimivan havaintotietolomakkeen.
- **Marttaliitto** kouluttaa puutarhamartoistaan “vieraslajimarttoja” ja järjestää ympäri maata vieraslajeista infotilaisuuksia.
- **Luonto-Liiton** koululähettiläät vievät vieraslajiteeman kouluihin ja kehittävät uusia oppimateriaaleja, jotka tavoittavat vähintään 7000 oppilasta.
- **Luonnonvarakeskus Luke** kehittää kasvintorjunta-aine glyfosaatin korvaavaa menetelmää jättiputken torjuntaan testaamalla biohajoavaa katemateriaalia.
- **Jyväskylän ja Riihimäen kaupungit** torjuvat jättipalsamia työttömistä ja vapaaehtoisista koostuvien torjuntatiimien avulla, Jyväskylässä kokeillaan lammaslaidunnusta.

VieKas LIFEn yhteistyötahot

Tavoitteena kansalaistoiminnan, yhteistyön ja tiedon lisääntyminen

- Luonnonsuojeluliiton piirit ja paikallisyhdistykset, Martat
- Monimuotoinen kuntayhteistyö – Varsinais-Suomen kuntien kanssa teemme yhteistyötä jättiputkien torjuntatyön lisäksi viestinnässä ja toimijoiden verkoston luomisessa.
- Yhteistyöverkostoa luodaan muiden alueellisten ja paikallisten järjestöjen ja yhdistysten kanssa (urheiluseurat, asukasyhdistykset, partiolaiset jne.)
- Hankkeen tukijoina on myös lukuisia kuntia, MMM, ELY-keskuksia ja muita valtionhallinnon organisaatioita sekä eri alojen asiantuntijatahoja.

- Erilaisia yritysyhteistyömalleja kehitetään

VieKas-LIFE – Mitä se tekee?

Valmistelevat toimet:

- A1 Kansalaistiede, vieraslajiportaali ja siihen liittyvät palvelut
- A2 Viestintä- ja koulutusmateriaalien tuottaminen
- A3 Koulutus, aluekoordinaattorit ja kansalaistiede
- A4 Vieraslajien vastainen kansalaisliike; toimintamallin kehittäminen

Kuva: Udo Schmidt, CC BY 2.0

VieKas-LIFE – Mitä se tekee?

Konkreettiset suojelutoimet:

- C1 Kansalaistiede, jättipalsami
- C2 Torjunta, jättiputki
- C3 Jättiputken torjuntamenetelmän kehittäminen
- C4 Torjunta, keltamajavankaali
- C5 Vieraslajien torjunta paikallisviranomaisten toimesta (Jyväskylä ja Riihimäki

Kuva: Albert Bridge, CC BY 2.0

VieKas-LIFE – Mitä se tekee?

Seurannat:

- D1 Kansalaistiedetoiminnan vaikuttavuusarvio
- D2 Jättiputken ja keltamajavankaalin torjuntatyön vaikutukset
- D3 Sosio-ekonomiset ja ekosysteemitason vaikutukset

Kuva: dl.maxpixel.freegreatpicture.com

VieKas-LIFE – Mitä se tekee?

Viestintä:

- E1 Media- ja viestintätyö
- E2 Kohderyhmäviestintä
- E3 Parhaista käytännöistä viestiminen
- E4 Verkostoituminen
- E5 Koululähettiläät

VieKas kansalaistiede

- VieKas LIFE perehdyttää suomalaisia haitallisiin vieraslajeihin järjestämällä vieraslaji-info/ koulutustapahtumia. Osallistuja saa n. 2,5 h koulutuksen aikana tietoa vieraslajien merkityksestä luonnolle, taloudelle ja terveydelle, sekä tietoa miten voi vähentää omaa vaikutustaan lajien ”leviämisväylänä”
- Osallistujia innostetaan **tekemään kansalaistiedettä ilmoittamalla vieraslajihavaintoja** luonnosta **älypuhelimille soveltuvalla ilmoituslomakkeella** (LUOMUS / Laji.fi).
- Kansalaistiedejoukkoja kannustetaan **järjestämään itse torjuntatalkoita** tai osallistumaan muiden järjestämiin talkoisiin, ja **ilmoittamaan työn tuloksista torjuntatyön ilmoituslomakkeella** (LUOMUS / Laji.fi)

Vieraslajiportaalin osaksi rakennettava kansalaistoimintasivu tarjoaa keskustelufoorumin ja työkalun lajinmäärityksen tueksi.

VieKas LIFE: hyödyt kunnille

- Hanke kasvattaa kuntalaisten tietoisuutta vieraslajeista, niiden aiheuttamista haitoista ja haittojen vähentimiskeinoista. → Vieraslajien leviäminen pysähtyy → kunnan vieraslajikustannukset pienenevät
- Hankkeen aktivoimat kansalaistieteilijät kartoittavat ja myöhemmin torjuvat vieraslajikasvustoja, etupäässä jättipalsamia kunnan alueella.
- Kunta saa tukea ja materiaalia vieraslajiviestinnän lisäksi mm. tehokkaiden torjuntaohjeiden levittämiseen kunnan alueella.
- Hanke tehostaa kuntien yhteistyötä alueen kansalaisjärjestöjen kanssa kun ne osallistuvat tai koordinoivat hankkeen luoman yhteistyöverkoston toimintaa.

Tavoite – After LIFE: **Hankkeen luomaa yhteistyöverkostoa käytetään myös muuhun luonnonsuojelun kannalta hyödylliseen toimintaan hankkeen päättymiseen jälkeen.**

VieKas vuosi 2019: missäpäin Suomea tapahtuu?

- Jättiputkien hävittämisyhteistyötä kahden erikoistiimin voimin: Varsinais-Suomi
- Vieraslajien (jättipalsamin) kartoitusta ja torjuntatalkoita vapaaehtoisten kansalaisten avulla.
- Keltamajavankaalin hävitys: Uusimaa, Varsinais-Suomi, Kymenlaakso, Pirkanmaa ja mistä niitä vain löytyy.
- Luonto-Liiton kouluvierailut: 2019 vierailut keskittyvät Etelä- ja Keski-Suomen alueelle, ja toiminta laajentunee kysynnän ja vierailijoiden kouluttamisen mukaan.

VieKas- ja vieraslajityön tavoitteet: tieto vähentää tuskaa ja palvelee luontoa

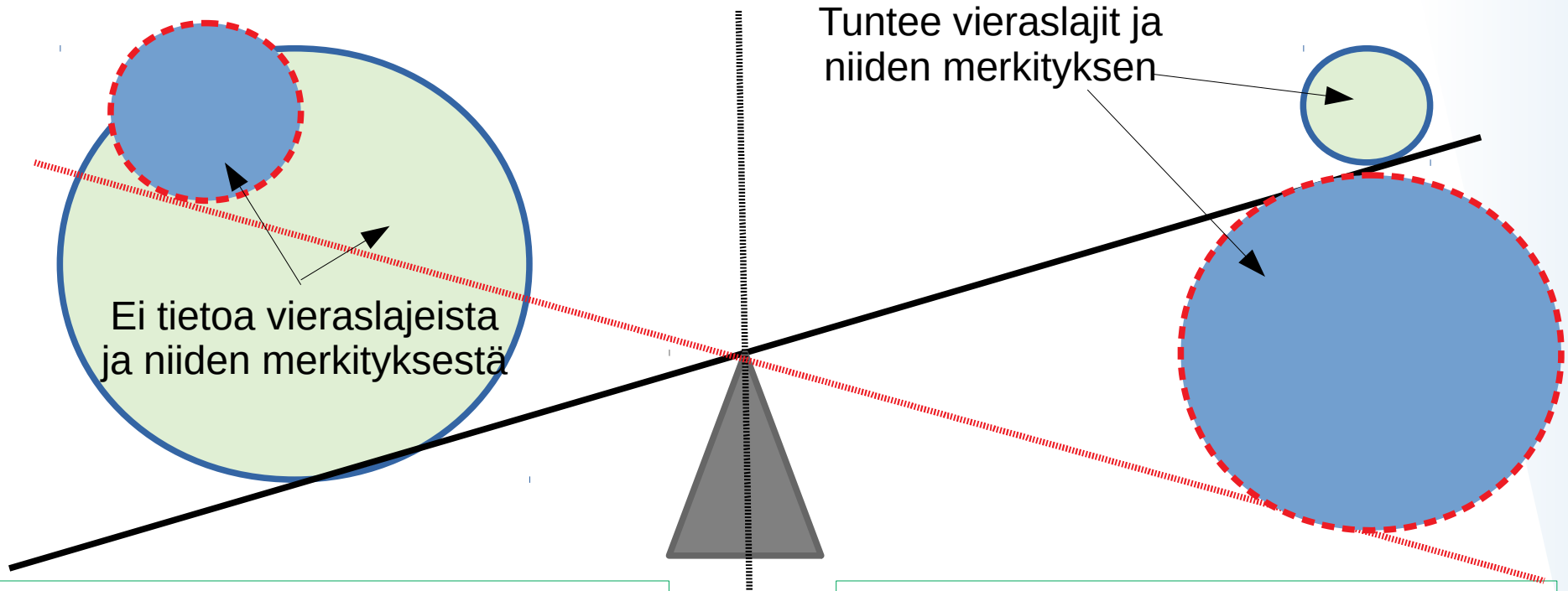

Levittävät vieraslajeja tarkoituksella tai vahingossa

Ilmoittavat havaintojaan & järjestävät tai osallistuvat torjuntatalkoisiin

Vieraslaji, tulokaslaji, haitallinen vieraslaji?

Tulokaslaji

Laji, joka ***siirtyy*** uudelle alueelle ***lajille ominaisin keinoin***

Vieraslaji

Laji joka siirretään/siirtyy uudelle alueelle *ihmisen tarkoituksellisella tai tahattomalla* myötävaikutuksella lajille todennäköisesti mahdottoman leviämisesteen yli (valtameri, vuoristo jne)

Haitallinen vieraslaji

Vieraslaji, joka aiheuttaa uudella alueella ***ekologista, terveydellistä, taloudellista, sosiaalista tai kulttuurillista haittaa***. HUOM! Haitta on ihmisen määrittelemä käsite.

Miten vieraslajit leviävät Suomeen?

- Siemen-, taimi- ja eläinkauppa
- Tavaraliikenteen salamatkustajat
- Nettikauppa
- Turismi (vrt. bioturvallisuustoimet USA & Australia)
- Painolastivedet

Miten vieraslajit leviävät Suomen sisällä?

Kuva: Beeki, Pixabay free license

- Maa- ja metsätalous
- Puutarhanhoito ja kasvijätteiden dumppaus
- Maansiirrot
- Taimikauppa
- Häkkikarkulaiset, akvaarioiden dumppaus vesistöön, kesäkissojen hylkääminen luontoon

Vieraslajien menestyksen salaisuuksia

Haitalliset vieraslajit ovat **yleensä tehokkaita lisääntymään** sekä **sietävät monenlaisia elinympäristöjä**

Vieraslajeilla **ei usein ole uudella alueella petoja, loisia tai kilpailijoita**

Vieraslaji saattaa olla peräisin **ilmasto-oloiltaan samankaltaiselta alueelta**

Vieraslaji voi **löytää elin- tai kasvupaikan tai ravinnonlähteen**, jota alueen alkuperäiset lajit eivät käytä

<u>Ihmiset saattavat suosia vieraslajia</u> (esim. kauniit koristekasvit)

Vieraslajit ovat vakava uhka luonnon monimuotoisuudelle

- Haitalliset vieraslajit ovat alueesta riippuen joko merkittävin (saaret) tai toiseksi merkittävin syy luonnon monimuotoisuuden vähenemiseen maailmassa

- Vuoden 1500 jälkeen maailmasta on kuollut sukupuuttoon 953 lajia. 126 lajilla vieraslajit olivat pääsyy häviämiseen ja 174 lajilla osasyy*.

*Tim M Blackburn, Céline Bellard and Anthony Ricciardi, 2019:

Alien versus native species as drivers of recent extinction

– Frontiers in Ecology and the Environment

Vieraslajien haittoja 1/3

EKOLOGINEN HAITTA

- Kilpailemalla elintilasta tai ravinnosta/ravinteista
- Muuttamalla ekosysteemin tai ravintoketjun toimintaa
- Toimimalla tautien ja loisien kantajana ja levittäjänä
- Risteytymällä alkuperäisten lajien kanssa (keltamatara & piennarmatara)
- Muuttamalla ekosysteemiä muille lajeille epäedullisemmaksi (komealupiini)
- **Vaikutukset ovat usein yllättäviä ja laajoja**

Vieraslajien haittoja 2/3

Kuva: Dragan Marjanovic, CC BY-SA 3.0

TERVEYDELLINEN HAITTA

- Jättiputkilajit (kasvineste → kemialliset palovammat
- Marunatuoksukki (allergeeni, pujoa paljon vahvempi)
- Myrkylliset ja kuristavat käärmeet

KULTTUURINEN/SOSIAALINEN HAITTA

- Vieraskasvilajin kasvusto voi haitata tai estää virkistysalueen käytön
- Vieraslaji voi aiheuttaa jonkin kulttuurillisesti tärkeän lajin häviämisen.
- Saarnen tuhohyönteinen tuhosi P-Amerikassa saarnimetsiä. Saarnesta valmistetut esineet ovat tärkeitä alueen alkuperäiskansojen rituaaleissa.

Vieraslajien haittoja 3/3

TALOUDELLINEN HAITTA

- Maa- ja metsätalous: myrkytykset, satotappiot sekä kasvien ja eläinten kuntotarkastuskäynnit
- Kartoitus- ja torjuntakustannukset
- Terveydenhoitokulut ja tulonmenetykset
- Kiinteistöjen arvon aleneminen
- Voimalaitosten vesiputkien tukkeutuminen
- Muut (piilossa pysyvät) kulut

Kuva: WolfBlur, Pixabay free license

Haitallisten lajien hintalappu kasvaa vuosittain, Euroopassa kustannukset 12,5 mrd eur/v. (2001)
Halvin ratkaisu on ennaltaehkäistä uusien lajien leviäminen Suomeen.

Vieraslajeista on haitallisia vain pieni osa

- **Suurin osa** maahan tulevista **vieraslajeista tuhoutuu**, koska ne eivät selviydy kylmyydestä, vähäisestä valosta, pedoista, laiduntajista tai muun tekijän vuoksi.

- **Selviytyjistä suurin osa** löytää oman paikkansa, johon ne sopeutuvat ja ”**elävät rauhassa” alkuperäislajiston kanssa.**

- **Murto-osa lajeista onnistuu lisääntymään ja leviämään saapumispaikaltaan tehokkaasti. Näistä osa päädytään luokittelemaan haitallisiksi**, ja ne aiheuttavat ongelmia sitten muidenkin edestä.

- **Suurin osa vieraslajeista on harmittomia tai hyödyllisiä ihmisille tai muille lajeille**

Vieraslajit ja ilmaston lämpeneminen?

- Haitallisuus voi ilmetä vasta pitkän **viiveajan** jälkeen, emme tiedä mitkä Suomessa nyt elävät vieraslajit ovat tulevaisuudessa haitallisia
  - Ilmaston lämpeneminen voi herättää harmittomia vieraslajeja lisääntymään ja leviämään tehokkaammin
- Lämpenevä ilmasto tarkoittaa Suomessa leudompia talvia ja lämpimämpiä, kenties sateisempia kesiä
  - Uusien vieraslajin todennäköisyys selvitä talvestamme kasvaa
  - Kasvukauden lämpösumma kasvaa → useampi laji ehtii saada siemenet kypsiksi (marunatuoksukki)
  - Maa- ja metsätalouden tuhohyönteisten ja kasvitautien odotetaan lisääntyvän

Hyvinvointia lisäävä elinympäristö

Terve askel luontoon -hanke:

”Yhteys monimuotoiseen luontoon ehkäisee monia sairauksia, kuten allergiaa ja astmaa. Haitalliset vieraslajit ovat uhka luonnon monimuotoisuudelle”.

Vieraslajityö on terveyttä edistävää luontoliikuntaa

Luonnossa liikkuminen (vieraslajikartoitus) ja kitkeminen tekee hyvää liikuntaelimistölle ja suoliston mikrobiflooralle

Paikallisluonnon (piha, puutarha, asuinalue) monimuotoisuutta tulee vahvistaa

Torjutaan vieraslajeja, vaihdetaan nurmikko luonnonkukkaniityksi, perustetaan lahopuutarha & asennetaan linnunpönttöjä ja hyönteishotelleja

VieKas LIFE

120 vuotta – Martat
Martha – 120 år

Luonto-Liitto

Life

LUOMUS
LUONNONTIETEELLINEN KESKUSMUSEO

Luke
LUONNONVARAKESKUS

Suomen luonnonsuojeluliitto

JYVÄSKYLÄ

RIIHIMÄKI
Kotikaupunki

Kati Salovaara
Hankekoordinaattori
kati.salovaara@sll.fi

Markus Seppälä
Vieraslajiasiantuntija
markus.seppala@sll.fi

www.sll.fi/viekas-life

Aluekoordinaattorit vastaavat VieKas-toiminnasta alueellaan ja koordinoivat kuntien, järjestöjen ja vapaaehtoisten yhteistyötä.

Anna Vuori, Etelä-Karjala (Lappeenranta)

email: anna.vuori@sll.fi, puh. +358 40 670 1771

Kerttu Hakala, Etelä-Savo (Mikkeli)

email: kerttu.hakala@sll.fi, puh. +358 40 161 6473

Titta Makkonen, Keski-Suomi (Jyväskylä)

email: titta.makkonen@sll.fi, puh. +358 40 194 5978

Aura Alaraudanjoki, Pohjois-Savo (Varkaus)

email: aura.alaraudanjoki@sll.fi, puh. +358 40 484 2341

Tiina Tikkanen, Uusimaa (Helsinki) &

Keltamajavankaalin kartoitus ja torjunta

email: tiina.tikkanen@sll.fi, puh. +358 40 193 3807